

Анотація: У цій статті авторка наближає до читача постать шанованого і заслуженого українського науковця Віктора Миколайовича Синьова. Знайомлячи читача із його долею і із специфікою його наукового доробку, вона звертає особливу увагу на гуманістичну цінність його підходу до роботи у спеціальній педагогіці.

Ключові слова: спеціальна педагогіка, наукова школа Віктора Миколайовича Синьова, педагогіка серця.

Abstract: In the following article, the author brings the reader to the figure of a respected and well-deserved scientist of Ukraine, Viktor Mykolajowycz Syniow. Familiarizing the reader with the key events of his life and with the specificity of his scientific achievements, she pays particular attention to the values of his humanistic approach to work in the field of special education.

Keywords: special education, Victor M. Syniow, scientific approaches of V.M. Syniow, pedagogy of the heart

ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ СИНЬОВ: ПЕДАГОГ ДОПОМОГИ - ПЕДАГОГ СЕРЦЯ

Нелля Ничкало

доктор педагогічних наук, професор,

дійсний член АПН України,

Вчений секретар Відділу професійної освіти і освіти дорослих,

академії педагогічних наук України

ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ СИНЬОВ: ПЕДАГОГ ДОПОМОГИ - ПЕДАГОГ СЕРЦЯ

*„Trzeba więc, ażeby naprawdę miłowany
był człowiek, jeżeli w pełni mają być
zabezpieczone prawa człowieka.
To jest pierwszy i podstawowy wymiar
miłości społecznej”¹*

Jan Paweł II

На межі спеціальної педагогіки Центральної і Східної Європи з'являється новий зв'язок порозуміння. Першим важливим кроком у бік взаємного розуміння і взаємного навчання став переклад підручника для вищої школи авторства видатного українського вченого Віктора Синьова. Я прагну звернути вашу увагу на винятковість його особи. На Україні він відомий як пропагандист *педагогіки допомоги, педагогіки серця*. З огляду на спеціальні потреби осіб неповносправних ці достоїнства мають немалу вагу.

Серед навчальної літератури є один головний тип видання - підручник. Це книга, в якій викладаються основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки і культури. Як відомо, існує багато типів підручників, зокрема академічних і шкільних. За визначенням М. Відота (M.Widota),

*«академічний підручник - це засіб навчання, що характеризується значною
стилістю змісту і досить точно достосований до навчальної програми, тобто*

¹ Jan Paweł II. Do Ciebie. Wybór myśli z pielgrzymek do Ojczyzny. Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz, 1999. ~ S. 20.

містить в собі тільки найважливіші елементи знань у галузі окремої дисципліни, вибрані з точки зору програмних вимог. У широкому розумінні - це дидактичний засіб, що містить повний синтез знань і бере до уваги їх генезис, етапи розвитку, методологічні основи, зв'язки з іншими дисциплінами, часто досить віддалено пов'язаними з навчальною програмою [Encyklopedia..., 462]».

З таким визначенням академічного підручника ми погоджуємося. Водночас наголосимо, що підручник *Корекційна психолопедагогіка. Олігофренопедагогіка*, який Ви тримаєте в руках, відповідає дидактичним вимогам до такої навчальної книги не лише за формальними критеріями.

Мета і зміст цього підручника проходять через невидиме сяйво душі і серця Віктора Синьова - професора, доктора педагогічних наук, дійсного члена Національної академії педагогічних наук України. Його особистісні риси - висока духовність, гуманізм, любов до людини, глибоке розуміння її проблем й щире прагнення допомогти їй на складному життєвому шляху - усе це пронизує „педагогіку допомоги - педагогіку серця” цього авторитетного науковця в галузі корекційної педагогіки і спеціальної психології.

Про автора цього унікального академічного підручника мені дуже хочеться сказати ті особливі слова, на які він заслуговує. Знаю його як талановитого науковця ще з початку 80-х років минулого століття. Про таких у Польщі говорять: „Людина великого формату”. А до польського образного визначення додам ще й українську оцінку: у вимірах людяності, сердечності, добра, етики та естетики - "Людина великого серця".

Народився майбутній професор та академік 14 березня 1940 року в місті Київ. Дитячі роки - то були тяжкі роки Другої світової війни. **Його** батьки-артисти (Марія Леонідівна та Микола Михайлович) працювали у військові літа у фронтових концертних бригадах. **Ще** зовсім малесенький синочок Вітя завжди був з ними. -А після війни батьки гастролювали по всьому колишньому Радянському Союзі (від України - **до** Кавказу, від Білорусі, Прибалтики - до Сибіру). **Незмінним учасником** цього талановитого артистичного дуету був **маленький хлопчик. Та** коли йому

ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ СИНЬОВ: ПЕДАГОГ ДОПОМОГИ - ПЕДАГОГ СЕРЦЯ

було 9 років, трапилося страшне горе - померла мама. Тато продовжував гастролі, а Вітю виховувала рідна сестра його мами - тітонька Соня.

Коли я давним-давно дізналася про дитячі роки Віктора Синьова, тоді зрозуміла, чому в його розумних очах назавжди поєдналися і сонячні промінчики радості, й водночас глибокий смуток... Зрозуміло, що від батьків своїх на генетичному рівні дістав він божий дар - володіння словом, відчуття музики й краси, прагнення зрозуміти людські долі, бажання допомагати людям. Звідти - й витoki його педагогічної майстерності, що розвивалася й досягала нових висот на кожному життєвому етапі до сьогоднішніх днів.

Професор Євгенія Синьова в ювілейному випуску Наукового часопису Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, присвяченого 175 річниці університету та 70-річчю від Дня народження академіка В.М. Синьова писала, що „в школі він був бешкетником, що не заважало йому добре вчитися і займатися спортом". Та найбільше він любив літературу, за успіхи з якої отримував тільки п'ятірки. У 7-8 років він писав вірші, які публікувалися не лише в шкільних стіннінках, а й у всеукраїнських та московських радянських газетах.

Цілком зрозуміло, що Віктор мріяв присвятити своє життя філології. Тому після закінчення середньої школи подав документи для вступу на філологічний факультет у Київський державний педагогічний інститут імені О.М. Горького (нині - Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова). Однак під час іспитів юний поет не набрав необхідної кількості балів. У ті роки філологічний факультет поєднував дві спеціальності: філологію та музику і співи. Абітурієнт подав документи на другу спеціальність. І знову невдача. Дивно, що він не пройшов тоді екзаменаційного випробування зі співів [Синьова 2011, 3-4]. Що ж, бувають і такі парадокси на шляху до професійного вибору. Після двох невдалих спроб абітурієнту Віктору Синьову порадили перенести документи на педагогічний факультет, в структурі якого була спеціальність „Дефектологія, педагогіка і методика початкової освіти".

Здійснюючи такий ретроспективний аналіз, можна припустити, що в далекому 1957 році абітурієнт-невдаха випадково став дефектологом... Та

СПЕЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА НА МЕЖІ

науково-педагогічний шлях академіка Віктора Синьова підтверджує, що це була життєва закономірність - воля Бога. Нині в Інформаційному довіднику Національної академії педагогічних наук України читаємо:

„Відомий фахівець у галузі корекційної педагогіки, юридичної психології та педагогіки. Досліджує проблеми розвитку, навчання та виховання дітей і дорослих з порушенням інтелекту та вадами соціальної поведінки. Започаткував новий напрям психолого-педагогічних досліджень кримінологічна та пенітенціарна дефектологія. Під його керівництвом розроблена і впроваджена в практику концепція гуманізації та педагогізації діяльності кримінально-виконавчої системи. Має наукову школу в галузі корекційної педагогіки, спеціальної та юридичної (пенітенціарної) психології. Підготував 35 докторів і кандидатів наук. Є членом спеціалізованих вчених рад із захисту докторських дисертацій. Автор біля 400 наукових праць, зокрема „Вступ до спеціальності: дефектологія“, „Основи дефектології, ..Педагогічні основи ресоціалізації злочинців“, „Пенітенціарна педагогіка“, „Основи теорії виховання“. Член редакційних колегій ряду фахових видань з педагогічних, психологічних та юридичних наук, головний редактор бюлетеня „Корекційна педагогіка та психологія“. Експерт ради Європи з проблем відбору та підготовки пенітенціарного персоналу, голова підкомісії з корекційної освіти Науково-методичної комісії з педагогічної освіти при Міністерстві освіти та науки України, президент Асоціації корекційних педагогів України[Синьов 2008, 109].*

Інститут корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова професор Віктор Синьов очолює з березня 2003 року. Його творчий неспокій, невтомна інноваційна діяльність на ниві спеціальної педагогіки помітно впливають на підвищення якості майбутніх бакалаврів і магістрів - педагогів і психологів, а також розвиток нових напрямів педагогічних і психологічних досліджень.

Завдяки науковій школі академіка Віктора Синьова стали можливі оригінальні експериментальні дослідження особливостей індуктивних і дедуктивних умовиводів учнів з порушенням інтелекту, використання ними логічних методів встановлення причин явищ, динаміки розвитку

доказового мислення тощо, а також проблем корекційного навчання іншим предметам - мови, історії, трудового навчання, образотворчого мистецтва, спеціальної дидактики (зокрема у розробленні системи методів навчання і корекції для допоміжної школи), теорії і методики виховання соціально-нормативної поведінки учнів спеціальних шкіл.

У дослідженнях, здійснених Віктором Синьовим та виконаних під його науковим керівництвом, з'ясовано особливості порушень основних якостей знань у олігофренів (об'єктивності, усвідомленості, узагальненості і конкретності, повноти, систематичності, стійкості, динамічності), що відбивається на трансферативності засвоюваної ними інформації. Розроблено також педагогічні умови корекції тезауросної складової інтелектуального розвитку, серед яких представлені типи навчально-пізнавальних завдань, найбільш ефективні в цьому відношенні.

Суттєво перспективним для спеціальної педагогіки і психології є звертання до т.з. „особистісного” компоненту інтелектуального розвитку (мотивації, критичності і самокритичності, пізнавальної самостійності). Ці дослідження В.М. Синьова значно збагатили спеціальну педагогічну психологію, дидактику і методику (в тому числі й технології виховної роботи).

На підставі переконливих експериментальних даних В.М. Синьовим було зроблено теоретичні узагальнення щодо педагогічних закономірностей і принципів корекції інтелектуальних порушень у дітей, що є помітним внеском у наукову і практичну корекційну педагогіку і стало підґрунтям для наступного проведення в науковій школі академіка досліджень його учнів - дефектологів.

Особливо цінним для теорії виховання є висновок академіка В.М. Синьова про те, що сама по собі **педагогічна культура** особистості як гуманітарна цінність, включаючи, безумовно, етичні та естетичні компоненти, але не обмежуючись ними, при її сформованості у людини сприяє не тільки якісному виконанню нею різноманітних, не лише професійних, соціальних ролей (зокрема у сімейній сфері), але й значною мірою впливає на формування авторитету такої людини і повагу до неї в суспільстві.

Демократичні перетворення, що впливають на розвиток психолого-педагогічної науки, впливають також на зростання соціальної ролі особистості на основі розробки життєздатної системи забезпечення духовного самовдосконалення людини, формування інтелектуального та культурного потенціалу суспільства. Ці процеси, на думку академіка Віктора Миколайовича Синьова, зобов'язують принципово по-іншому переосмислити минуле, що дасть змогу виробити нове бачення майбутнього психолого-педагогічної теорії та практики [див. «Наукова школа Синьова», 239-243].

Безумовно, усе це певною мірою віддзеркалилося у підручнику, який ви тримаєте в руках, адресованому саме вам, дорогі студенти - майбутні фахівці в галузі спеціальної педагогіки.

Які ж особливості цього підручника? Чому він так високо оцінений і науковцями, і практиками? Щоб відповісти на ці, здавалося б, риторичні запитання, висловимо лише два міркування.

Перше: корекційна педагогіка як одна із спеціальностей системи педагогічних наук поєднує напрями педагогічної роботи з людьми, які мають різні порушення розвитку, через що у них виникають специфічні утруднення в процесі соціалізації й з'являється потреба в одержанні спеціальної корекційно-реабілітаційної допомоги.

Друге: серед усіх видів дитячих аномалій найбільш розповсюдженими є порушення розумового розвитку, що зумовлюють необхідність спеціальної організації освіти і забезпечення корекційного впливу на уражену психіку в єдності її пізнавальних та емоційно-вольових складових. Враховуючи це, науковцями було запропоновано у систему корекційної педагогіки ввести напрям «корекційна психопедагогіка». Наголосимо, що тут йдеться про корекційний вплив освіти на первинно ушкоджений психічний розвиток особистості. Що ж стосується розумово

відсталих дітей, то цю назву доцільно конкретизувати, використовуючи з певною умовністю традиційне поняття «олігофренопедагогіка».

Саме такі ідеї науково виваженого інтегрованого підходу покладено в основу підручника «Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка», що складається з двох частин.

У першій частині підручника розглядаються теоретичні основи корекційної психопедагогіки та її складової - олігофренопедагогіки. Визначаються предмет і завдання цієї галузі педагогічної науки, її зв'язки з іншими спеціальностями. Викладено медико-психолого-педагогічну характеристику дітей з інтелектуальними вадами та спеціальних установ для них. Особливу увагу приділено обґрунтуванню закономірностей і принципів педагогічної корекції розвитку осіб з порушеннями інтелекту.

Основні особливості навчання і виховання розумово відсталих дітей шкільного віку викладено у другій частині підручника. Автор всебічно охарактеризував специфіку змісту їх освіти, принципів, методів та організаційних форм навчання. На нашу думку, важливе значення мають запропоновані напрями освітньо-виховного впливу на формування особистості учнів з вадами інтелекту - трудового, естетичного, морального, правового виховання. Безумовно, такий підхід сприяє соціальній адаптації дітей.

Переконана: цей підручник стане цінним джерелом нових знань для студентів і науковців в галузі корекційної педагогіки та спеціальної психології, практичних і медичних працівників закладів для дітей, які потребують корекції інтелектуального розвитку. А до цього ще додамо, що педагогічні підходи й рекомендації вченого, викладені в підручнику, будуть дуже корисними і для батьків таких дітей.

У чому ж така велика цінність цієї навчальної книги? Відповідь є дуже простою: вона написана з великою любов'ю до людини й до свого педагогічного покликання.

СПЕЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА НА МЕЖІ

Своє вступне слово до польського видання підручника академіка Віктора Синьова - творчої особистості, великого мрійника й відомого українського вченого - я завершила словами ще одного мрійника, нашого сучасника Тадеуша Вацлава Новацького, якого справедливо називають *Нестором польської педагогіки*. У своїй останній книзі *Świat marzeń*, написаній на 97-му році життя, засновник педагогіки праці формулює сім загальних тверджень, що вводять нове бачення мрій:

Połowę życia spędzamy na marzeniach, a drugą połowę na realizacji tych marzeń.

Nie zawsze warto żyć, ale zawsze warto marzyć.

W marzeniach możesz być nawet królem lub królową, a także obiektem miłości czy nawet zasuszonym pustelnikiem...

Marzenia są podstawą dążeń.

Marzenie to poszukiwanie dróg do szczęścia.

Marzenia są tak różne, jak różne są wyobrażenia o szczęściu [Nowacki, 7].

Бажаю майбутнім фахівцям у галузі корекційної педагогіки, усім тим, хто присвятив своє життя святій справі - допомагати дітям - нових красивих мрій та їх творчої реалізації в своїй професійній діяльності на ниві **служіння Людям**.

ЛІТЕРАТУРА

Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku (2005). Tom IV. P. Wydawnictwo pedagogiczne "Żak", Warszawa, - S. 462.

Jan Paweł II (1999) *Do Ciebie. Wybór myśli z pielgrzymek do Ojczyzny*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne.

Nowacki, T.W. (2010) *Świat marzeń*. Lublin: Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Syniow, W.M. (2011) *Podstawy Psychopedagogiki Korekcyjnej. Oligofrenopedagogika. Wydanie Podręcznikowe*. Siemianowice Śląskie: NPKU Siemianowicki Ośrodek Szkoleniowy. Red. nauk. wyd. pol. D. Szeligiewicz-Urban.

Widota, M. (2005) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. Tom 4*. Warszawa: Wydawnictwo pedagogiczne „Żak”, s. 462.

Синьов Віктор Миколайович. Інформаційний довідник. Академія педагогічних наук України. - Київ: Педагогічна думка, 2008. - С. 109.

Синьова Є.П. Життєвий шлях особистості - сучасника епохи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 15. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Внесок наукових шкіл НПУ імені М.П. Драгоманова у розвиток світової та вітчизняної дефектології", присвяченої 175 річниці НПУ імені М.П. Драгоманова та 70-річчю від дня народження академіка В.М. Синьова. - Київ, 2010. - С. 3-4.